

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi uskonnonvapauslain
9 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan uskonnonvapauslain valan tekemisen muotoa koskevan säännöksen väljentämistä siten, että uskontokuntaan kuuluva voi ilman eri perustelua valita, vannooko hän valan uskonnollisessa muodossa vai antaako hän vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta.

Mihinkään uskontokuntaan kuulumattoman tulee edelleen antaa vakuutus kunnian ja omantunnon kautta.

Uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan noin vuoden kuluttua sen hyväksymisestä.

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

Valasäännöstö palvelee ensisijassa valtion tarkoitusperiä. Kun kirkon asema yhteiskunnassa ei enää ole pakkoyhteisön luontoinen ja valtion tulee uskonnollisissa kysymyksissä olla sitoutumaton uskonnonvapauden toteuttamiseksi, ei uskonnollisen valan vaatiminen siinä laajuudessa kuin se nykyisten säännösten mukaan tapahtuu ole perusteltua.

Yhdistyneiden Kansakuntien uskonnonvapautta koskevien kannanottojen mukaan uskonnonvapauteen kuuluu myös mahdollisuus olla tekemättä uskonnollista valaa.

Uskonnonvapauslain (267/22) valaa koskeva säännös lähtee siitä, että velvollisuudesta vannota vala säädetään muualla lainsäädännössä. Säännös oikeuttaa poikkeamaan valantekovelvollisuudesta tietyillä perusteilla. Säännöksellä taataan mihinkään uskontokuntaan kuulumattomalle ja henkilölle, jonka uskontokunnan oppi estää vannotamasta valaa, oikeus valan sijasta antaa vakuutus kunnian ja omantunnon kautta.

Jos uskontokunnan oppi sallii valan vannomisen, ei sen jäsen voi kieltäytyä tekemästä valaa.

Käytännössä haluavat monet tällaisen uskontokunnan jäsenet kuitenkin olla vannomatta valaa vakaumuksellisista syistä. Nykyisen lain mukaan tämä ei ole mahdollista.

Uudistuksen toteuttaminen laajentaisi uskontokuntiin kuuluvien uskonnonvapautta sallimalla heidän toimia valaa vaadittaessa vakaumuksensa edellyttämällä tavalla. Vakaumuksen ilmoittamista valantekotilaisuudessa ei sen sijaan vaadittaisi.

Valtion edun toteuttamiseksi ei valan vannominen uskonnollisena tunnustustoimena ole välttämätöntä, eikä valtion etu myöskään vaadi valan tekemättä jättämisen perustelemista viittaamalla vakaumukseen tai muuhun erityiseen syyhyn. Vakaumuksen toteuttaminen valanteon yhteydessä ei ole mahdollistakaan. Sen sijaan on helposti todettavissa henkilön kuulumisen johonkin uskontokuntaan, millä perusteella valanteon muoto voidaan määritellä. Asianmukaista ei myöskään ole, että uskonnollisiin arvoihin vetoamista käyttäisivät lupauksensa vahvistamiseen ne, joilla ei ole uskonnollista vakaumusta.

Uskontokuntien ulkopuolella olevien ainoana velvoittautumisen muotona tulee edelleen olla

vakuutuksen antaminen kunnian ja omantunnon kautta.

Esityksen toteutuminen parantaisi kansalaisten mahdollisuuksia menetellä valan tekemiseen nähdessä vakaumuksensa edellyttämällä tavalla, viranomaisten tarvitsematta kuitenkaan selvittää menettelyn uskonnollisia tai vakaumuksellisia perusteita, ja siten laajentaisi uskonnonvapauden toteutumista.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne

Uskonnonvapauslain 9 §:ssä säädetään valan tekemisen muodosta. Sen sijaan velvollisuus tehdä vala syntyy muun lainsäädännön perusteella, kuten esimerkiksi virka- tai todistajanvalaan velvoittavien säännösten nojalla.

Uskonnonvapauslain 9 §:n mukaan henkilön, joka ei kuulu mihinkään uskontokuntaan taikka jota hänen uskontokuntansa oppi estää tekemästä valaa, on annettava vakuus kunnian ja omantunnon kautta. Säännös velvoittaa evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan jäsenet aina tekemään valan, koska näiden kirkkokuntien oppi hyväksyy valanteon. Eräiden rekisteröityjen uskontokuntien oppi estää valanteon, ja eräiden uskontokuntien opin mukaan jäsenet saavat ratkaista valanteon vakaumuksensa mukaan. Viimeksi mainituissa tapauksissa on käytäntö johtanut siihen, että henkilö on voinut antaa valan sijasta vakuutuksen.

Lainsäädäntömme edellyttää valaa eräiltä julkista tehtävää hoitamaan määrättyiltä, kuten virkamiehiltä ja tuomareilta, tiettyihin tehtäviin ryhtyviltä, kuten haastemiehiltä ja kalastuksenvalvojilta, minkä lisäksi edellytetään oikeudenkäyntivaloja kuten todistajanvalaa. Valan vannonmisella pyritään takaamaan henkilön lausumalle mahdollisimman suuri luotettavuus tai takeet velvollisuuksien asianmukaisesta täyttämisestä.

2.2. Asian valmistelu

Valan muotoon liittyviä kysymyksiä on käsitelty useassa eri yhteydessä evankelis-luterilaisen kirkon taholla sekä eräissä valtiovallan asettamissa valmisteluelimissä. Evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous on kirkon asettamissa elimissä suoritettua valmistelun pohjalta esittänyt jo vuon-

na 1968 valtioneuvostolle sellaisten muutosten tekemistä voimassa oleviin lakeihin, että myös omantunnon syyt oikeuttaisivat henkilön antamaan valan sijasta vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta, minkä ei kuitenkaan tulisi koskea kirkon ja muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa olevilta vaadittavaa virkavalaa tai siihen rinnastettavaa valaa.

Parlamentaarinen Kirkko ja valtio -komitea esitti mietinnössään (komiteanmietintö 1977:21) luopumista uskonnollisesta valasta kokonaan sekä kunnian ja omantunnon kautta annettavaa vakuutusta valan ainoaksi muodoksi. Komitea katsoi valtion sitoutumattomuuden uskonnollisissa kysymyksissä edellyttävän kansalaisten saattamista valaan nähdessä yhdenveroiseen asemaan. Myös käytännöllisten syiden sekä lainsäädännön sisäisen johdonmukaisuuden kannalta oli syytä luopua valasta.

Uskonnollisten yhteisöjen oikeusasematoimikunta katsoi mietinnössään (komiteanmietintö 1981:47), että valan tekemiseen velvollisen tulisi voida uskonnolliseen yhdyskuntaan katsomatta valita myöskin vakuutuksen antaminen, mikäli hän ei vakaumuksellisista syistä halua tehdä valaa.

Opetusministeriön Kirkko ja valtio -työryhmä (komiteanmietintö 1982:47) esitti valasäännöksen väljentämistä uskonnollisten yhteisöjen oikeusasematoimikunnan esitystä vastaavasti.

Kirkko ja valtio -komitean mietinnöstä annetuissa lausunnoissa komitean ehdotusta uskonnollisen valan poistamisesta kannattivat muun muassa oikeusministeriö ja Hämeen lääninhallitus sekä Katolinen kirkko Suomessa ja eräät muut uskontokunnat. Nykyistä järjestelmää kannattivat Suomen ortodoksisen kirkkokunnan kirkolliskokous, eräät muut uskontokunnat ja Vaasan lääninhallitus. Valintaan perustuvan järjestelmän kannalla olivat muun muassa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous ja Porvoon, Lapuan ja Helsingin hiippakunnan tuomiokapitulit sekä sisäasiainministeriö.

3. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole vaikutuksia kirkon tai valtion talouteen.

4. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Valmisteilla olevan virkamieslainsäädännön uudistamisen yhteydessä myös valaa koskevat säännökset tulevat tarkistettaviksi. Tarkistusten kannalta on välttämätöntä, että virkamieslainsäädännössä käytetyt valan ja vakuutukset käsitteet ovat yhdenmukaiset uskonnonvapauslain 9 §:ssä ehdotettujen käsitteiden kanssa. Oikeusministeriön on lisäksi tarkoitus ryhtyä uudistamaan kokonaisuutena valaa koskevia säännöksiä. Uskonnonvapauslain 9 §:n muuttaminen on edellytyksenä näiden säännösten uudistamiselle.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

9 §. Voimassa olevan valaa koskevan säännöksen mukaan voi uskontokuntaan kuuluva henkilö antaa vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta vain siinä tapauksessa, että hänen uskontokuntansa oppi estää uskonnollisen valan tekemisen. Pykälän ehdotetun 1 momentin mukaan uskontokuntaan kuuluvalla olisi mahdollisuus oman harkintansa mukaan valita, vannooko hän uskonnollisen valan vai antaako hän vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta. Tästä pääsäännöstä on ehdotettu poikkeuksiksi ne tapaukset, joissa vakuutus on erikseen säädetty ainoaksi mahdollisuudeksi kuten tasavallan presidentin ja eduskunnan puhemiesten vakuutuksissa.

Voimassa olevan lain 9 §:n 2 momentissa säädetään, että vakuutuksesta on voimassa mitä laissa on valasta säädetty. Kun lakiehdotuksessa vala ja vakuutus ovat rinnasteiset käsitteet ei selostettu lainkohta enää ole tarpeellinen.

Ehdotettu 2 momentti ei sisällä asiallista muutosta voimassa olevaan lakiin nähden. Voimassa olevan 1 momentin mukaisesti ehdotetaan, että mihinkään uskontokuntaan kuulumaton antaa vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta.

Kirkkolakiin (635/64) sisältyvät säännökset

pappisvalasta sekä arkkipiispan ja piispan virkavalasta samoin kuin uskollisuuden- ja kuuliaisuudenvalasta, jotka tehdään uskonnollisessa muodossa. Tämän tulee edelleenkin olla mahdollista, minkä vuoksi ehdotetussa 3 momentissa viitattaisiin niihin säännöksiin, joissa säädetään erikseen näistä valoista. Kaikkien uskonnollisten yhdyskuntien tulee olla tässä suhteessa samassa asemassa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että myös ortodoksisen kirkkokunnan ja muiden uskonnollisten yhdyskuntien osalta niiden palveluksessa olevien henkilöiden valan tai vakuutuksen antamisesta voidaan säätää tai määrätä erikseen.

2. Voimaantulo

Lainsäädännössä on lukuisia valaa koskevia säännöksiä. Nämä säännökset on tarkistettava siten, että ne ovat sopusoinnussa ehdotetun muutoksen kanssa. Jotta tarkistamistyöllä olisi riittävästi aikaa, ehdotettu muutos voisi tulla voimaan noin vuoden kuluttua siitä kun se on tullut eduskunnassa hyväksytyksi.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

uskonnonvapauslain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 10 päivänä marraskuuta 1922 annetun uskonnonvapauslain (267/22) 9 § näin kuuluvaksi:

9 §

Uskontokuntaan kuuluva voi valintansa mukaan joko vannoa valan tai antaa vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta, jollei vakuutuksen antamista ole erikseen säädetty velvoittautumisen ainoaksi muodoksi.

Henkilö, joka ei kuulu mihinkään uskontokuntaan, antaa vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta.

Evankelis-luterilaisen kirkon, ortodoksisen kirkkokunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa olevalta vaadittavasta valasta tai vakuutuksesta on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai määrätään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

Helsingissä 30 päivänä syyskuuta 1985

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Ministeri *Gustav Björkstrand*

Laki

uskonnonvapauslain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 10 päivänä marraskuuta 1922 annetun uskonnonvapauslain (267/22) 9 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

9 §

Joka ei kuulu mihinkään uskontokuntaan tai jota uskontokuntansa oppi estää tekemästä valaa, antakoon vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta.

Sellaisesta vakuutuksesta on voimassa mitä laissa on valasta säädetty.

Ehdotus

9 §

Uskontokuntaan kuuluva voi valintansa mukaan joko vanhoa valaa tai antaa vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta, jollei vakuutuksen antamista ole erikseen säädetty velvoittautumisen ainoaksi muodoksi.

Henkilö, joka ei kuulu mihinkään uskontokuntaan, antaa vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta.

Evankelis-luterilaisen kirkon, ortodoksisen kirkkokunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa olevalta vaadittavasta valasta tai vakuutuksesta on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai määrätään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 198 .

